

Tillgänglighetslösningar i utemiljö

– en fallstudie på Uppsala Resecentrum

Sofia Arvidson

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land
Sveriges lantbruksuniversitet Uppsala
Landskapsarkitektprogrammet 2011

*SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för
naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för
landskapsarkitektur*
EX0529 Kandidatarbete i landskapsarkitektur, 2011, 15
hp på landskapsarkitekturprogrammet, Uppsala
© Sofia Arvidson
Titel: Tillgänglighetslösningar i utemiljö - en
fallstudie på Uppsala Resecentrum
Engelsk titel: Outdoor access solutions for disabled
people - a case study of Uppsala Travel Centre
Nyckelord: tillgänglighet, tillgänglighetslösningar,
funktionshinder, handikapp, handikappsanpassningar,
Resecentrum, ledstråk
Alla bilder är författarens egna om inget annat anges.
Handledare: Viveka Hoff, SLU, institutionen för stad
och land
Examinator: Madeleine Granvik, SLU, institutionen för
stad och land
Online publication of this work:
<http://epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Tillgängligheten för personer med nedsatt funktions- eller orienteringsförmåga är en allt viktigare fråga för landskapsarkitekter. Kraven ökar på att stadens offentliga rum ska vara utformade så att alla människor ska kunna ta sig fram och ta del av som omgivning. För att människor med funktionshinder ska kunna använda offentliga platser gäller det att extra omtanke läggs på utformningen. I uppsatsen studeras Uppsala Resecentrum. Här möts olika transportsätt på en och samma plats, därmed finns också ett ständigt flöde av människor. Området är nyligen färdigställt och representerar moderna lösningar som underlättar tillgängligheten. Syftet med uppsatsen har varit att beskriva vilka lösningar som använts samt diskutera huruvida de uppfyller de funktionella och estetiska krav som ur en landskapsarkitekts synvinkel bör tas i beaktning. Studien omfattar ett begränsat område inom Resecentrum där många lösningar genomförts. I studien har litteratur och gällande lagstiftning studerats för att få kunskap om användning av och krav på tillgänglighetslösningar. Information om platsen och de lösningar som återfinns där har samlats in genom ett platsbesök tillsammans med en av arkitekterna. Denna metod har bidragit till förståelse både för de fysiska lösningarna och för tankarna bakom dem. För att ta reda på hur väl lösningarna på Resecentrum fungerat för de tilltänkta brukarna har information samlats med hjälp av den lokala handikappsorganisationen. Det har dels skett genom ett samtal med representanter för handikappsorganisationen och dels via ett dokument från en genomförd besiktning av området från 2010. I resultatet har lösningarna grupperats och beskrivits. Därefter har lösningarna analyserats utifrån funktionella och estetiska kvaliteter. Studien visar att det finns en stor variation av lösningar som alla är en avvägning mellan funktion och estetik. I vissa fall har funktionen fått stå tillbaka till förmån för det estetiska uttrycket men det finns också exempel där funktion och estetik kombinerats och bidragit till lösningar som ger ett mervärde till platsen.

Inledning

Den här kandidatuppsatsen behandlar skilda typer av anpassningar i utemiljön för människor med olika funktionshinder. Det är en studie av för landskapsarkitekten relevanta, fysiska lösningar som projekterats in på Uppsala Resecentrum. I arbetet diskuteras även hur lösningarna varit en avvägning mellan funktion och estetik för att möta behov och krav på platsen.

Bakgrund

Ungefär tjugo procent av Sveriges befolkning har någon typ av funktionsnedsättning (Handisam 2008). Ofta är symptomen åldersrelaterade vilket gör att nästan alla människor någon gång i livet får försämrade möjligheter att ta sig fram i och ta del av sin omgivning (Svensson 2008, s 3). Eftersom vi lever allt längre kommer en stor grupp äldre i framtiden att vara i behov av att samhället är tillgängligt, det är alltså en allt viktigare fråga som berör många.

Enligt landskapsarkitekt Sofia Eskilsdotter är det en stor och heterogen grupp människor som behöver någon form av tillgänglighetsanpassning. Det är svårt att generalisera då den som till exempel är blind behöver helt andra åtgärder än den som har en synnedsättning av något slag¹. Ibland kräver de olika handikappen rakt motsatta åtgärder vilket bidrar till ämnets komplexitet². Många tillgänglighetslösningar, som till exempel undanröjning av kanter, gynnar även andra människor med exempelvis barnvagn, rullväskor eller de som tillfälligt hoppar på kryckor (Boverket 2005, s 10).

Den 2 maj 2011 trädde en ny Plan och Bygglag (PBL) i kraft. En av nyheterna i den är att man måste ta hänsyn till tillgänglighetslösningar redan i bygglovsansökan och att det i alla projekt måste finnas en sakkunnig inom tillgänglighetsfrågor. Därmed blir kunskapen om tillgänglighet och olika lösningar allt viktigare även för landskapsarkitekter³.

I mitt arbete har jag valt att studera vilka tillgänglighetslösningar man projekterat in på en nybyggd plats. Därmed bör lösningarna spegla den senaste kunskapen inom ämnet. Det är också en plats där det ställs flera krav på miljön, den ska vara lätt att använda och samtidigt representativ och välkomnande för stadens invånare och besökare. En annan viktig aspekt är att det är en plats som alla människor bör kunna använda. Här behöver landskapsarkitekten rita lösningar som är anpassade till platsen och dess krav både ur ett funktionellt och estetiskt perspektiv.

Begreppsförklaring

Begreppet tillgänglighet används i mitt arbete med betydelsen tillgänglighet för personer med funktionshinder. Tillgänglighet kan beskrivas som *”att information, lokaler och verksamheter är anpassade så att alla kan ta del av dem, oavsett om man har ett funktionshinder eller inte”* (Diskrimineringsombudsmannens ordlista).

¹ Hans Richter, sitter i styrelsen för HSO i Uppsala

² Sofia Eskilsdotter, landskapsarkitekt på White, som varit en av dem som projekterat utemiljön på Uppsala Resecentrum.

³ Dick Karlsson, Bygglövshandläggare och handikappsansvarig på Uppsala kommun.

Världshälsoorganisationen har gjort en internationell klassificering av vad som betecknas som funktionshinder i förhållande till hälsa, ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health). I denna definition utgår de ifrån att också den fysiska omgivningen påverkar vad som är ett funktionshinder (World Health Organization 2011). Även Svensson (2001, s 8) menar att antalet funktionshindrade minskar ju tillgängligare den omgivande miljön är.

Socialstyrelsen har på sin hemsida en termbank där flera begrepp som hör samman med tillgänglighet definieras. De har utarbetat sina definitioner utifrån ICF (Svensson 2008, s 10). Där beskrivs funktionsnedsättning som *”nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga”*. Funktionshinder definieras som *”begränsningar som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen”*.

Socialstyrelsen avråder användningen av begreppet handikapp med förklaringen att termen kan upplevas som utpekande. Därmed har även jag valt att utelämna begreppet i min uppsats.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att beskriva gestaltade tillgänglighetslösningar som använts vid projekterandet av Uppsalas Resecentrum, samt diskutera hur väl dessa uppfyller kraven på funktion och estetik.

Följande frågeställningar söker jag svar på:

- Vilka lösningar använder sig landskapsarkitekter av idag för att skapa tillgängliga miljöer?
- Vilka estetiska värden har lösningarna på Uppsala Resecentrum?
- Hur fungerar lösningarna på Uppsala Resecentrum i praktiken för personer med funktionsnedsättningar?

Avgränsningar

Uppsalas Resecentrum är ett stort projekt som omfattar många olika delar. Det geografiska område som jag valt att studera avgränsas av stationshusen öster och Kungsgatan i väster. I nord-sydlig riktning avgränsas området i höjd med cykel- och gångöverfarten vid Bredgränd respektive korsningen vid Bäverns gränd. Cykelparkeringarna har uteslutits med motiveringen att det där finns färre anpassningar än i omkringliggande område.

Vad gäller lagstiftningen har jag enbart valt att studera den som omfattar utemiljö och nybyggnation på en plats som Resecentrum. Vad som krävs i inomhusmiljöer tar jag inte upp i detta arbete lika väl som jag inte kommer att beskriva de fysiska lösningarna som utarbetats inne i byggnaderna på Resecentrum.

Uppsalas Resecentrum är delvis fortfarande under byggnation. Därför har jag valt att inte beröra de problem som hänger samman med att området inte är helt färdigställt utan fokusera på de lösningar som är genomförda.

Projektet har pågått under lång tid och tillgängligheten begränsas till följd av långa byggprocesser och ofärdiga miljöer. Hur man löser tillgängligheten under långa byggprojekt kommer jag inte heller att ta upp.

Jag har även valt bort de aspekter som har med förvaltning att göra. Till exempel hur snöröjning och gatusopning fungerar och hur dessa faktorer påverkar tillgängligheten.

På grund av arbetets omfattning i tid (10 veckor) och utformning har jag inte haft möjlighet att beröra alla tillgänglighetslösningar som finns på Resecentrum. En valmöjlighet hade varit att endast titta på lösningar som hade med en viss typ av funktionshinder att göra. Jag har dock medvetet valt att inte göra så med motiveringen att det inte är så en landskapsarkitekt arbetar. Som landskapsarkitekt måste man utforma en plats så att den fungerar för alla människor, det krävs alltså att man tar hänsyn till många olika funktionshinder på en och samma gång. Jag har valt att presentera några av de lösningar som är relevanta för landskapsarkitekter.

Metod

Undersökningen består av tre delar: en studie av litteratur och rådande lagstiftning, ett platsbesök på Uppsala Resecentrum och ett samtal med representanter på den lokala handikappsorganisationen (HSO). Resultatet presenteras i text och bild.

Litteraturstudie

Eftersom mycket tillgänglighetsarbete handlar om att anpassa miljön efter olika krav bestämde jag mig för att börja med att ta reda på vilka rådande lagar som omfattar ett projekt som Resecentrum.

Litteratursökningen började med ett besök på Uppsala kommun för att få en bred ingångsvinkel och tips på information. Där gav Dick Karlsson, som är byggnadsingenjör och arbetar med tillgänglighetsfrågor i publika lokaler, mig rikligt med tips på lagar och skrifter som behandlar tillgänglighet. Bland annat blev jag tipsad om Elisabet Svenssons bok *Bygg ikapp* som jag haft mycket användning av i mitt arbete. Boken är en handbok för alla som jobbar med tillgänglighet och beskriver på ett klargörande sätt olika funktionshinder, vilka krav lagen ställer och exempel på detaljlösningar. Karlsson gav mig även information om nya PBL.

Jag sökte också efter vetenskaplig litteratur i böcker och olika databaser.

Via ett telefonsamtal tog Jenny Afvander, byggnadsingenjör med specialkunskap om tillgänglighet på Bjerking i Uppsala, sig tid att reda ut vilka lagar om tillgänglighet som är viktiga att känna till som landskapsarkitekt. Lagtexterna har jag sedan hämtat från Boverkets hemsida.

Platsbesök på Uppsala Resecentrum

Susanne de Laval (1998) presenterar en metod för utvärdering av utemiljöer som benämns gåtur. I sitt arbete beskriver hon olika sätt att genomföra en gåtur som traditionellt bygger på att skapa kommunikation mellan brukare och planerare eller andra experter.

Jag valde att inspireras av metoden och därmed samla information genom att gå ut på plsten med en av arkitekterna som projekterat Resecentrum. Skillnaden

mot hur gåtur beskrivs i de Lavals uppsats är att vi endas var två personer, turen var inte i förväg fastlagd och pågick under en kortare tidsperiod än vad som rekommenderas. Detta beror främst på att området är litet och dialogen mellan två personer är effektiv.

Gåturen genomfördes med Sofia Eskilsdotter från White arkitekter i Uppsala. Hon är en av de landskapsarkitekter som projekterat utemiljön vid Resecentrum. Tidpunkten var en måndagseftermiddag i mitten av april, vädret var klart och soligt och en hel del människor uppehöll sig på platsen.

Vi började med att prata om hur och när olika delar av projektet genomförts och om olika funktionshinder. Därefter gick vi runt och tittade på de olika detaljlösningarna som finns på Resecentrum. Eskilsdotter hade även en vit käpp med sig för att visa hur den används i olika situationer. Detta gjorde att jag fick möjlighet att prova att känna skillnaden på olika typer av markmaterial.

För att ha möjlighet att gå tillbaka till vårt samtal spelade jag in det. Jag har också varit på platsen flera gånger i efterhand för att studera exemplen och fotografera.

Eskilsdotter hjälpte mig även genom att ge mig material som omfattar projekteringen runt Resecentrum, såsom gestaltningsprogrammet, illustrationsplan, ritningar på olika detaljlösningar och skötselplanen.

Urvalet av de lösningar jag presenterar har gjorts utifrån vilka lösningar som Eskilsdotter presenterat för mig under gåturen. Jag bedömer att det är lösningar som hon värderat som viktiga och som de arbetat lite extra med. Därefter har några lösningar valts bort då jag uppfattade att de var mindre relevanta för landskapsarkitekter än övriga. Saker som valts bort är exempelvis symbolspråk, ljudmiljö, talad information, punktskrift och trafiksituationer. De lösningar som jag valt att presentera är vikten av tydlighet, ledstråk, kontrastmarkeringar, ramper och handledare samt bänkarna.

Samtal med HSO

För att följa upp hur man från de funktionshindrades håll tycker att lösningarna på Resecentrum fungerar har jag genomfört ett samtal med representanter från HSO i Uppsala. De jag pratade med var Lars Persson som är ombudsman och kanslichef på HSO i Uppsala och Hans Richter som sitter i styrelsen för handikappsöreningarnas samarbetsorgan. Persson har under projektets gång blivit väl förtrogen med lösningarna på Resecentrum då han deltagit i möten mellan olika aktörer. Richter har därtill erfarenhet av de svårigheter som kan uppstå då miljön inte är tillgänglig eftersom han själv använder rullstol.

Samtalet genomfördes på det lokala HSO kontoret under drygt en timme.

Jag ställde frågor kring funktionshinder och de olika lösningarna på Resecentrum med följdfrågor då jag ville veta mer. På HSO fick jag också en kopia på ett sakkunnigutlåtande som jag haft användning av i de delar som beskriver hur lösningarna har blivit. Utlåtandet är resultatet av en besiktning som föreningen låtit göra av tillgängligheten på Uppsalas Resecentrum. Besiktningen genomfördes under sommaren 2010 av arkitekt Eva Björklund som är utbildad sakkunnig inom tillgänglighetsfrågor.

Teori

I det här avsnittet presenteras först de olika funktionshinder kort som bakgrund för förståelsen om vilka anpassningar som kan behövas. Urvalet av vilka funktionshinder jag presenterar grundar sig på vilka lösningar jag har studerat på Uppsala Resecentrum. Därefter presenterar jag de lagar som berör ett nybyggnadsprojekt på en plats som Resecentrum. Sist i avsnittet presenteras Uppsala Resecentrum kort för att ge en bild av platsen.

Olika funktionshinder

Eskilsdotter säger att det är viktigt att komma ihåg att vilka lösningar en individ behöver beror på graden av funktionsnedsättning samt om personen har en kombination av olika funktionshinder⁴.

Elisabeth Svensson (2008, s 23) beskriver nedsatt kognitiv förmåga som ett samlingsbegrepp för personer som till exempel har svårt att minnas, att orientera sig i tid och rum eller som har svårt med problemlösning, siffror och språk (Svensson 2008, s 23). Personer med kognitiva hinder kan också ha svårt att hantera plötsliga förändringar eller ljud och ljusstörningar. Detta är en mycket heterogen grupp av människor menar Svensson. För att underlätta för personer med kognitiva hinder krävs konsekvent utformade lösningar, objekt vars funktion är tydligt utformad, orienterbarhet, logiskt symbolspråk och att undvika onödiga förändringar.

Svensson (2008, s 25) redogör även för nedsatt rörelseförmåga som ett annat vanligt funktionshinder. Det omfattar allt från personer med gångsvårigheter till rullstolsburna. För dessa personer behövs till exempel ett slätt och horisontellt underlag utan kanter och trösklar, lättöppnade dörrar samt handtag och räcken att stödja sig längs med.

Vidare menar Svensson (2008, s 29) att synskador och blindhet är ett viktigt hinder att ta hänsyn till. Synskador kan ta sig i uttryck på olika sätt men de främsta åtgärder som behövs är förstärkta kontraster, minimerad bländningsrisk och enkel orienterbarhet. Är man blind orienterar man sig med ljud, lukt och känsel, ofta med stöd av en taktil käpp (vit käpp) eller i vissa fall en ledarhund.

Lagar som berör tillgängligheten på Resecentrum

Den politik och lagstiftning som omfattar funktionshinder och tillgänglighet grundar sig i ett demokratiskt synsätt med värderingen om människors lika värde och lika rätt att ta del av sin omgivning (Socialstyrelsen 2011).

Som landskapsarkitekt har man ansvaret att rita sådana lösningar som är i enlighet med gällande lagstiftning⁵. Marken som jag studerat är detaljplanelagd som allmän plats och regleras ytterst av Plan och Bygglagen (PBL).

Enligt PBL ska det inom områden med sammanhållen bebyggelse finnas möjlighet för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga att använda

⁴ Sofia Eskilsdotter, landskapsarkitekt på White, som varit en av dem som projekterat utemiljön på Uppsala Resecentrum.

⁵ Sofia Eskilsdotter, landskapsarkitekt på White, som varit en av dem som projekterat utemiljön på Uppsala Resecentrum.

området (SFS 1987:10 2 kap 4 § 6). Det som står i PBL är generellt och beskriver inte konkreta lösningar, utan de krav som ställs på platsen.

För att konkretisera hur kraven ska genomföras har Boverket gjort så kallade föreskrifter och allmänna råd på uppdrag av regeringen. Föreskrifter är likt lagar generellt gällande medan allmänna råd är rekommendationer om tillämpningar av lagar och föreskrifter. Det viktigaste är inte att man gör precis som de allmänna råden säger utan att man når det önskade resultatet på ett likvärdigt sätt (Boverket 2005, s 19).

Föreskrifterna med allmänna råd som berör tillgängligheten i utemiljön då det byggs på allmänna platser finns i dokumentet ALM-2 (BFS 2011:5). I ALM-2 konkretiseras vilka krav som ställs på olika typer av allmänna platser och de detaljlösningar som bör tillföras. I de allmänna råden anges, där det finns, mått som bör uppfyllas samt mer detaljerade förklaringar av olika lösningar. Dokumentet finns att ladda ner på Boverkets hemsida.

Platsbeskrivning

Uppsala Resecentrum byggs vid den befintliga järnvägsstationen som ligger centralt i staden. Resecentrumet innebär bland annat att flera trafikslag möts i en punkt vilket är ett sätt att göra kollektivt resande mer bekvämt och konkurrenskraftigt. Byggnationen har också medfört en ny passage under järnvägen som blivit en viktig länk mellan östra och västra sidan av staden.

Sett till antalet passerande tågresenärer är Uppsala en av de tre största järnvägsorterna i landet (Uppsala kommun 2008, s 8). Resecentrum utgör en central punkt med ett ständigt flöde av människor. Här möts tåg och bussresenärer, cyklister och fotgängare. Många passerar, andra uppehåller sig eller behöver snabb tillgång till information om exempelvis specifika målpunkter såsom spår och hållplatser.

Projektet med Uppsalas Resecentrum påbörjades 2003. Då fick White arkitekter uppdraget att utforma ett gestaltungsprogram. I detta tog man tillsammans med de olika beställarna fram riktlinjer för hur området skulle utformas, krav på material och vilken typ av lösningar som skulle kunna tillämpas (White 2003). I gestaltungsprogrammet står att särskild hänsyn till funktionshinder skall tas så att det blir en tillgänglig plats för alla (White 2003, s 3).

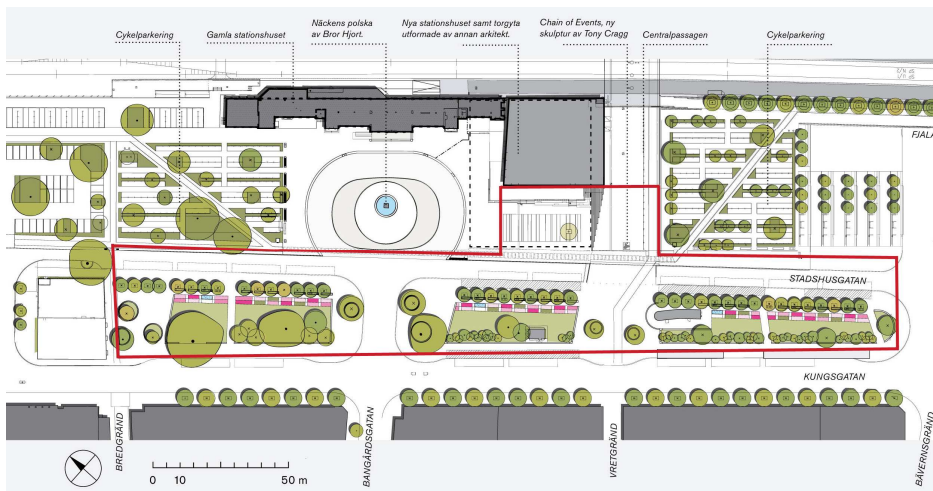
Olika delar av Resecentrum har därefter projekterats av olika arkitektkontor. Den del av Resecentrum som jag studerar har projekterats av arkitektkontoren White och TEMA. Projekteringen har mynnat ut i en byggd miljö som kommer att invigas i december 2011 (Uppsala kommun 2009).

Området jag studerat innefattar Gunnar Leches park, bussterminalen, torget framför den nya stationsbyggnaden, som jag i fortsättningen benämner stationstorget, samt mynningen till centralpassagen.

Gunnar Leches park är det gröna stråk som sträcker sig längs med Kungsgatan. Parken byggs upp av gräsmattor som kantas av träd på båda sidor. Tanken är att gräsmattorna ska forma en helhet där man ska kunna se hela parken i nordsydlig riktning. Detta, menar Eskilsson, är ett sätt att få parken att kännas större än vad den är. Man har också satsat på ett blomsterstråk längs gräsmattorna, på så sätt kommer alla som korsar parken att mötas av färgsprakande rabatter.

Längs Kungsgatan har man gjort busshållplatser för bussarna i norrgående riktning och på insidan av Gunnar Leches park har man dragit en ny bussgata, Stadshusgatan, där södergående bussar stannar. Vid busshållplatserna finns väderskydd av stora glasskärmar som tillsammans med träden bildar väggarna och bidrar till rumsligheten i parken.

Torgytan framför det gamla stationshuset är bevarad med fontänen Näckens polska av Bror Hjort i mitten och en ny torgyta har anlagts framför det nya stationshuset. Torgytan består av en randig markbeläggning i gråskala som skall påminna om en trasmatta, på torget står enskilda stolar utplacerade. Vid den nya stationsbyggnaden finns Centralpassagen vilken man måste använda för att ta sig till spårens plattformar. I Centralpassagen finns en ny skulptur, *Chain of Events*, av Tony Cragg.

Illustrationsplan. Den röda linjen definierar det studerade området. Överst i bild finns spårområdet, här syns också stationsbyggnaderna. Gunnar Leches park som omges av bussgator syns längre ner i bilden.
(Underlag: White)

Lösningar på Resecentrum

I detta avsnitt presenteras detaljlösningarna som jag studerat på Resecentrum ur olika perspektiv; vad lagen förespråkar, hur lösningarna utformats på Uppsala Resecentrum och till sist vilken kritik som förts fram av HSO. Därefter analyserar jag lösningarna utifrån ett funktionellt respektive estetiskt perspektiv.

Jag har valt att gruppera lösningarna på följande sätt: tydlighet, ledstråk, kontrastmarkeringar, ramper och handledare och bänkar.

Tydlighet

En aspekt som är avgörande för möjligheten att använda en plats är att utformningen genomsyras av tydlighet, enhetlighet och orienterbarhet⁶.

Svensson (2008, ss 58-61) beskriver att det innebär att det ska vara lätt att hitta olika målpunkter, information och funktioner samt att skyltar och ledstråk är

⁶ Lars Persson och Hans Richter på HSO samt Sofia Eskilsson, White

utformade på ett enhetligt och logiskt sätt. Richter påpekar att plottrig utformning och osammanhängande principer ofta är det som bidrar till bristande tydlighet⁷.

I lagen finns allmänna råd om att stråk bör vara sammanhängande och gång- och möbleringsszoner bör särskiljas på ett tydligt och lättbegripligt sätt (BFS 2011:5).

Eskilsdotter menar att som landskapsarkitekt handlar det om att skapa platser som är enkla utan att för den skull vara tråkiga. Hon berättar att tanken med gestaltningen på Resecentrum är att miljön ska vara enkel och trygg att använda, man ska inte behöva känna sig orolig för att inte veta var man är.

Formspråket är arkitekternas lösning på detta. Stråken i Gunnar Leches park är tänkta att ge ett tydligt, överblickbart och stabilt intryck, där var sak har sin plats samtidigt som det binder ihop hela parken förklarar Eskilsdotter. Turkhasslarna bildar en genomgående linje, möbleringsstråket, blomsterplanteringarna och gräsmattorna bildar andra.

Det finns flera nivåer i strukturen beskriver Eskilsdotter. Till exempel så är soptunnorna ritade så att de formmässigt ska passa in i det så kallade möbleringsstråket, det är både en estetisk aspekt och en som bidrar till ordningen. Eskilsdotter visar också hur de har jobbat med att varje planteringsbädd har en lika lång bänk på motsatt sida av gångytan. På så sätt blir strukturen lättare att följa för till exempel synskadade menar hon.

***Vänster:** De långa stråken bidrar till en tydlig, robust struktur. **Höger** Det finns olika hierarkier i strukturen, mitt emot varje planteringsyta står en lika lång bänk*

Enligt HSO finns det brister när det gäller tydligheten. Bland annat påpekar Richter att det gäller utformningen av ledstråken. Det kan vara ett resultat av att olika arkitektkontor ritat på olika delar tror han och menar att i ett projekt som det här borde de olika kontoren samarbeta bättre⁸. Även de olika övergångsställena vid Kungsgatan saknar enhetlig logik (Björklund 2010 s 3). Björklund (2010, s 2) kritiserar även "trasmattan", alltså den randiga plattläggning som finns på stationstorget och menar att ränderna kan förvirra och uppfattas som ledstråk eller kontrastmarkeringar vid höjdskillnader.

Analys

De långa möblerings- och planteringsstråken finns bara på en del av Resecentrum och på så sätt kan det underlätta för orienteringen. Man bör dock komma ihåg att stråken är långa och hela sektionen ganska likriktad i uttryck, därför kan den som

⁷ Samtal med Lars Persson och Hans Richter på HSO i Uppsala

⁸ Samtal med Lars Persson och Hans Richter på HSO i Uppsala

har svårt att orientera sig bli osäker på var längs stråket han befinner sig. För synskadade kan den repetitiva utformningen vara en underlättande åtgärd.

Som Eskilsdotter påtalat är tydlighet och enkelhet en avvägning mot en alltför torftig och tråkig miljö. Trots ett robust uttryck finns variation i detaljer såsom ett varierat växtval, vattenspeglar och utformning av bänkar vilket gör platsen mer intressant.

Ur en estetisk synvinkel är det ett fördelaktigt sätt att ta ett helhetsgrepp istället för att plöttra ut objekt. Här har man istället för urnor eller små blomrabatter valt att göra ett enda färgsprakande stråk med avsikten att alla som passerar ska få uppleva blomsterprakt på sin väg till och från Resecentrum.

Ledstråk

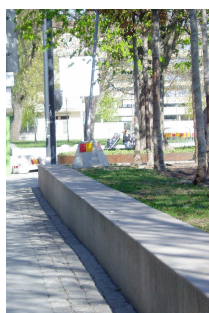
För att blinda och synskadade ska kunna röra sig på öppna platser krävs att det finns väl utvecklade ledstråk. Eskilsdotter förklarar att i gatumiljö känner blinda sig fram med vit käpp längs husfasaderna. Svensson framhåller att upphöjda kanter fungerar på samma sätt och så långt som möjligt bör man använda sådana på öppna platser. För att de ska vara kännbara måste kanterna vara minst 4 cm höga (Svensson 2008, s 62-63). Även ledstänger fungerar bra för blinda att leda sig längs med menar Svensson. Där det inte går att använda kanter måste man projektera in artificiella ledstråk.

Enligt lagen ska ledstråk gå att urskilja både taktilt och visuellt (BFS 2011:5). Det står också att ljushetskontrasten ska vara på minst 0.40 enligt NCS (Natural Color System).

Eskilsdotter berättar att som blind orienterar man sig mycket med hjälp av ljudintryck och har nästan alltid lärt sig vägen utantill, ledstråken är ett kompletterande hjälpmedel. Det tycker hon att landskapsarkitekter bör komma ihåg.

Hon visar att på flera ställen på Resecentrum har arkitekterna utnyttjat befintliga kanter som ledstråk⁹. Exempel är stödmurarna på de upphöjda gräsmattorna i Gunnar Leches park och längs planteringsstråket.

På de öppna, hårdgjorda ytorna har sinusplattor använts för att skapa artificiella ledstråk. Sinusplattor är betongplattor med struktur i form av ett räfflat mönster och den platta som anses bäst idag enligt Sofia Eskilsdotter.

Vänster: Stödmuren utgör ett naturligt ledstråk längs Gunnar Leches park. **Mitten:** Ett artificiellt ledstråk uppbyggt av sinusplattor med både taktil och visuell kontrast mot omgivningen. **Höger:** En varningsyta av kupolplattor, dock utan visuell kontrast mot omgivningen.

⁹ Sofia Eskilsdotter, landskapsarkitekt på White, som varit en av dem som projekterat utemiljön på Uppsala Resecentrum.

Det har skett en snabb utveckling förklarar Eskilsdotter. ”När vi började projektera området ansågs smågatsten vara tillräckligt som ledstråk, denna föreställning har ändrats under arbetets gång vilket gjorde att vi tvingades rita in sinusplattor i efterhand.”

Idag finns rekommendationer om att ledstråken bör vara 70 cm breda för att det lättare ska gå att upptäcka dem i den omgivande markbeläggningen¹⁰. Eskilsdotter säger att det inte har varit möjligt att göra på alla ställen på Resecentrum. Istället har de jobbat med en enkel plattrad som blir dubbel när den vänder upp mot busshållplatserna. På så sätt finns en hierarki som gör att man kan utläsa i vilken situation man är menar Eskilsdotter.

Ledstråk bör vara raka och kontinuerliga så länge det inte finns valmöjligheter eller situationer där man behöver varnas för fara (Svensson 2008, s 62). En valmöjlighet är vanligtvis att byta riktning medan varningssituationer förekommer innan ledstråk korsar exempelvis cykelvägar, övergångsställen och vid busshållplatser.

Eskilsdotter förklarar att valytor och varningsytor ofta är utformade som en kvadratisk yta i ett annat markmaterial. Vidare beskriver hon hur det vid valytorna är tänkt att den synskadade upptäcker förändringen i markmaterialet och stannar upp. Därefter för hon sin käpp i en cirkulär rörelse för att finna de olika rörelseriktningar hon har att välja på. Vid en varningsyta ska man hinna informeras och stanna upp för att bli uppmärksam på den fara som finns i ens väg¹¹.

På den del av Resecentrum som jag studerat används släta plattor för att signalera en valyta och kupolplattor, plattor med små bulor på, för att signalera fara. Detta rekommenderas även av Svensson som ett lämpligt sätt (2008, s 62). På andra ställen på Resecentrum har man använt sig av kupolplattan både som valytor och varningsytor.

I sitt sakkunnigutlåtande kritiserar Eva Björklund sättet att använda släta plattor på valytor eftersom hon menar att det bryter upp ledstråket (Björklund 2010 s 2). Kupolplattor kan dock vara svåra att särskilja från sinusplattor och farliga situationer kan uppstå samtidigt som valmöjligheterna blir svår att finna (Boverket 2005, s 74). Ytterligare kritik förs fram av Persson och Richter som belyser att olika tekniker leder till osäkerhet och svårighet i användningen av ledstråken¹². Ledstråken får också kritik av HSO för att de på flera ställen inte utgör en kontrast mot underlaget så att de kan upptäckas visuellt¹³. Eskilsdotter konstaterar att flera av kanterna i de naturliga ledstråken har anlagts slarvigt vilket gjort att de inte sticker upp tillräckligt. På vissa håll saknas därför kanter där det skall vara ett ledstråk vilket inte borde ha gått igenom besiktningen menar hon.

Analys

Ledstråk kan vara utformade på olika sätt och är inte nödvändigtvis en rad med sinusplattor. För landskapsarkitekter gäller det att vara finurlig och utnyttja de

¹⁰ Sofia Eskilsdotter, landskapsarkitekt på White arkitekter som varit en av dem som projekterat området.

¹¹ Sofia Eskilsdotter, landskapsarkitekt på White, som varit en av dem som projekterat utemiljön på Uppsala Resecentrum.

¹² Lars Persson och Hans Richter på HSO i Uppsala.

¹³ Lars Persson och Hans Richter på HSO i Uppsala.

möjligheter som finns. Flera nya rekommendationer har kommit under arbetet med Resecentrum, hur ledstråk bör utformas är alltså en ny och inte helt fullständig kunskap.

Ledstråken bör i första hand uppfylla sin funktion och man kunde ännu mer ha använt sig av upphöjda kanter på Resecentrum. På flera ställen är ledstråken inte sammanbundna med de ledstänger som finns, detta gäller exempelvis i Centralpassagen och vid trapporna runt stationsbyggnaden. I Centralpassagen finns dessutom flera brunnslöck som bryter ledstråket vilket borde leda till förvirring. Många förbättringsåtgärder skulle behöva genomföras för att skapa enhetliga stråk med en ljushetskontrast på hela området.

Hur valytor och varningsytor bör utformas finns det olika åsikter om, det är fördelaktigt om man kommer överrens om en gemensam princip. På Resecentrum behöver man bestämma sig för en och sedan anpassa stråken så att de följer den på hela området.

Ur ett estetiskt perspektiv kan det bli rörigt med för många olika markmaterial och budskap på marken. Längs möbleringsstråket på Resecentrum ligger ledstråket av sinusplattor inpassat mellan den släta gångbanan och en rad av smågatsten. På så sätt bildas långa linjer som passar väl in i plattläggningen.

Kontrastmarkeringar

Kontrastmarkeringar används exempelvis för att förtydliga var höjdskillnader finns, varna för utskjutande och svårupptäckta hinder eller markera entréer, busshållplatser med mera. Synsvaga och personer med kognitiva funktionshinder kan ha svårt att upptäcka hinder eller se var viktiga målpunkter är beskriver Eskilsdotter.

Enligt lag måste översta och nedersta steget i trappor utgöra en kontrast mot omgivande markbeläggning och trappsteg (BFS 2011:5). Svårupptäckta glasrutor måste förses med varningsmarkeringar. Markeringarna bör göras på ett konsekvent sätt och ha en ljushetskontrast på 0.40 enligt NCS (BFS 2011:5).

Enligt Eskilsdotter är gult mot svart bakgrund den färgkombination som brukar ses som den skarpaste¹⁴. Vidare förklarar hon att de på Resecentrum har valt att undvika gult i stor utsträckning eftersom det är en färg som påkallar uppmärksamhet och kan upplevas besvärande för till exempel människor med kognitiva funktionshinder. På informationsskyltarna vid busshållplatserna har färgkombinationen dock använts eftersom det är viktigt att man hittar menar Eskilsdotter.

I övrigt beskriver Eskilsdotter hur de haft en ambition av att hålla färgskalan lugn och enhetlig i grå nyanser för att Resecentrum ska ha ett elegant uttryck. Exempel på detta syns exempelvis på trycken som gjorts på glasskärmarna intill busshållplatserna.

Jag ställde frågan om varför man valt glasskärmar med tanke på svårigheterna som detta innebär för synskadade. Eskilsdotter förklarade att det hade två orsaker; dels att ge ett modernt och snyggt intryck och dels för att värna om tryggheten. Man ska inte kunna gömma sig bakom skärmarna¹⁵. Mönstret på

¹⁴ Sofia Eskilsdotter, landskapsarkitekt på White arkitekter som varit en av dem som projekterat Uppsalas Resecentrum.

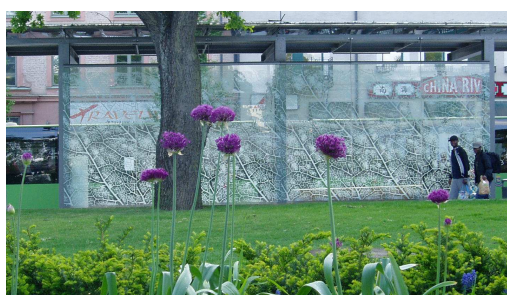
¹⁵ Sofia Eskilsdotter, landskapsarkitekt på White arkitekter som varit en av dem som projekterat Uppsalas Resecentrum.

glasskärmarna föreställer bladnervatur. Tanken var från början att de skulle ha varit olika mönster på de olika skärmarna som alla symboliserade Uppsala, men ekonomin satte stopp för det.

Andra exempel på kontrastmarkeringar som finns på Resecentrum är de i trapporna runt stationshuset. Där visade Eskilsdotter hur det i den ljusa granittrappan finns infällda linjer av mörk diabas.

Statyn *Chain of Events* i Centralpassagen står på en upphöjd sockel. Eskilsdotter berättar att det är ett krav från konstnären. Sockeln innebär ett svårupptäckt hinder och därför måste den kontrastmarkeras. Hon visar hur det har gjorts med linjer av vit färg.

Busshållplatserna får positiv kritik av HSO då de har en bred vit plattläggning med bra kontrast mot en mörkare yta. Björklund påtalar i sin rapport att de mörkare kontrastlinjerna av diabas i trapporna är för smala för att uppfattas av en synskadad person.

Vänster: Varningsmarkering på glasskärmar i form av ett ljus tryck föreställande bladnervatur. **Höger:** Kontrastmarkering på sockeln till skulpturen *Chain of Events*.

Analys

Kontrastmarkeringarna på trappstegen är enkelt utformade och diskret infällda men ur funktionssynpunkt inte tillräckligt breda och därmed inte urskiljbara. Enligt kraven hade man behövt byta hela första och sista trappsteget till diabas för att markeringarna skulle fungera. En annan aspekt som påverkar intrycket av kontrastmarkeringarna negativt är att trappan möter ett lutande plan. Därmed är nedersta trappsteget inte ett rakt steg utan flera avhuggna och kontrastmarkeringarna förtydligar därmed det hackiga avslutet som borde vara svårt att uppfatta.

Sockeln på statyn har fått en markering som kontrasterar väl i ljushet men lösningen med färg ger ett provisoriskt uttryck genom att delar av markeringen redan är bortsliten. För att den ska behålla sin funktionella kvalitet krävs att färgen bättras på regelbundet. Ur estetisk synvinkel kunde kontrastmarkeringen ha utformats med material som stämt överrens med omgivande material och som varit hållbart över tiden. Till exempel hade man kunnat göra sockeln i sten med ett ljusare stenmaterial längs kanten. Som det är nu så sänker kontrastmarkeringen det estetiska uttrycket.

Inga klagomål har uppkommit över glasskärmarna vid busshållplatserna. Dock är det svårt att avgöra om kontrasten är 0.40 enligt NCS eftersom bakgrunden varierar. Det borde bli olika ljushetskontrast beroende på vad som är bakom, om träden har blad eller inte samt beroende på från vilket håll ljuset faller mot skärmen. Dock tror jag att mönstret är så pass tätt att glasväggarna inte uppfattas som transparenta och därmed nås funktionen. Färgskalan är lugn och borde inte utgöra ett störande moment för människor med till exempel kognitiva

hinder eller psykiska problem. Kanske hade uttrycket blivit ännu mer platsanpassat om man gjort som arkitekterna tänkt och haft olika mönster på alla skärmarna. Dock hade det eventuellt inneburit ett oroligare uttryck. Som det är nu finns en upprepning som bidrar till enhetlighet.

Det naturliga motivet för in det mjuka som kontrast till den annars hårda miljön och utgör en del av parken. Jag hade gärna sett att det funnits ytterligare några skärmar längs Kungsgatan för att rama in parken ytterligare.

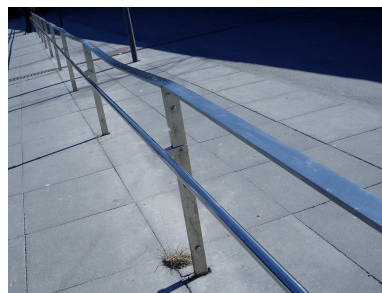
Ramper och handledare

I lagen beskrivs hur ramper ska utformas. Det står bland annat att de ska ha max 5 % lutning, varje ramp får inte ta upp mer än 0,5 meter höjdskillnad och de måste ha avåkningsskydd som är minst 4 cm höga om det finns höjdskillnader mot omgivningen (BFS 2011:5). Det står också att trappor och ramper ska ha ledstänger på båda sidor, handledarna måste utformas så att de är enkla och bekväma att greppa om (BFS 2011:5).

Eskilsdotter förklarar att det har att göra med att många som behöver stödja sig mot en handledare har en hand som är starkare än den andra. Det kan också vara så att ena handen redan är upptagen av till exempel en käpp eller krycka. Eskilsdotter berättar att handledare hjälper synsvaga personer såväl som personer med nedsatt rörelseförmåga och muskelstyrka.

Den som är rullstolsbunden och vill passera under järnvägen i Centralpassagen är hänvisad till hissarna beskriver Eskilsdotter. Höjdskillnaden bedömdes som alltför stor för att det skulle kunna gå att göra ett fungerande rampsystem menar hon. Det skulle i så fall kräva flera viloplan som måste kontrastmarkeras och det skulle dela upp den sluttande ytan och ge ett oroligt uttryck, valet vilar delvis på estetiska grunder medger hon.

I Centralpassagen visar Eskilsdotter en lång handledare som står för sig själv. Det gör att den går att använda från båda hållen men hon påpekar att det kan vara problematiskt eftersom den är placerad nära cykelbanan. Handledaren har dessutom ledstänger på två höjder för att barn eller rullstolsburna också ska kunna nå upp och få stöd.

Vänster: Ramplutande gångvägar i Gunnar Leches park. **Höger:** Handledare i Centralpassagen.

Björklund (2010, s 4) beskriver att handledaren är kantigt utformad vilket gör att den kan vara obehaglig att greppa om. Den ligger dessutom långt från byggnaden och ledstråket påpekar hon i sin rapport. I Gunnar Leches park identifierar Björklund (2010, s 4) ramper mellan Stadshusgatan och Kungsgatan. Hennes anmärkning visar att vid alla dessa ramplutande gångvägar saknas handledare.

Runt den nya stationsbyggnaden följer ett trappsystem där handledare placerats ut fristående på ett par ställen. Konstruktionen medger användning från två håll för att möta kravet på att välja vilken hand man vill greppa med visar Eskilsdotter. Jag frågar henne om det inte borde finnas lite fler handledare vid trappan. Hon svarar att de som finns troligen är en avvägning mellan att ha tillgängliga entréer utan att ha så många handledare att de står i vägen och utgör hinder.

Analys

Vad som räknas som ramp respektive lutande mark ter sig som en tolkningsfråga. Centralpassagen och spåren är inte tillgängliga via ramp utan endast via hissar i stationshuset. Därmed är tillgängligheten begränsad under de tider som stationsbyggnaden håller stängt. Det finns en handledare i Centralpassagen, dock gör placeringen och utformningen att den brister i funktionalitet. Hamnar man på ”fel” sida är det svårt att ta sig tillbaka och man riskerar att bli fast på cykelbanan.

I Gunnar Leches park bör de lutande gångvägarna enligt Björklund klassas som ramper. Där saknas handledare vilket gör att funktionaliteten brister. Arkitekterna har troligen värnat om en genomsiktighet i det smala parkstråket. Även om handledare inte bryter sikten så skulle de utgöra fysiska hinder som bidrar till att minska upplevelsen av parken som en sammanhängande helhet, därmed har estetiken prioriterats. Eftersom gräsmattorna är upphöjda behövs inga avåkningskydd vid ramperna, en lösning som är väl anpassad till platsen och den estetiska utformningen.

Bänkarna

Enligt lagen ska det finnas sittmöjligheter som kan användas av funktionshindrade vid målpunkter och viktig information (BFS 2011:5). För muskelsvaga personer kan det vara avgörande att bänken har rygg- och armstöd för att man ska kunna sätta och resa sig säger Eskilsdotter.

De flesta bänkar i Gunnar Leches park saknar rygg- och armstöd. Eskilsdotter berättar att de velat att de skulle vara stora och flexibla, att de ska kunna användas på flera sätt och från flera håll. Alla bänkar har dock samma dimension, vissa är endast stenblock medan andra har sittytor av trä och vissa bänkar har försetts med rygg och ett armstöd.

På det nya stationstorget finns enskilda stolar och i trappan runt byggnaden finns infällda sittmöjligheter.

Eskildotter berättar att bänkarna har utformats med tanke på muskelsvaga personer. De armstöd som finns är utformade så att de har en vinkel som

Vänster: En del av bänkarna har försetts med rygg- och ett armstöd. **Höger:** Trots att de har samma dimensioner har bänkarna olika detaljutformning.

stämmer överens med armens vinkel och sticker ut utanför själva sittytan. Detta är en åtgärd som skall underlätta för personer som har svårt att resa sig. Genom att armstödet sträcker sig utanför sittytan kan man lägga tyngdpunkten utanför bänken och få en häveffekt då man tar spjörn för att resa sig förklarar Eskildotter.

Det finns många olika aspekter att beakta beskriver Eskildotter. Hon påpekar att armstöden kan kritiserats eftersom de är av metall och kantigt utformade. Materialet gör att de blir kalla under vintern och deras form att de kan vara svåra att använda för personer med reumatism eller andra smärtande besvär i händerna beskriver Eskildotter.

Vidare berättar hon att det finns andra exempel där handtaget avslutats med en rundad knapp som är lättare att greppa. Handtagen hade också kunnat vara i ett annat material såsom trä eller gummi. Då möts man dock av aspekterna att trä kan spricka och flisa sig så det finns risk för att man får stickor eller att gummit torkar ut och spricker påpekar hon.

Björklund (2010, s 5) trycker framförallt på att alla bänkarna saknar ryggstöd eller armstöd och menar att det behöver åtgärdas. De enda sittytor på Resecentrum som uppfyller kraven är stolarna som står utplacerade på stationstorget.

Analys

I Gunnar Leches park står möbleringsstråket i nära anslutning till busshållplatserna och utgör därmed en alternativ sittyta då man väntar på bussen. Bänkarnas utformning innebär att man kan välja om man vill sitta vänd mot parken eller stationsområdet, en anpassning till platsen. Endast bänkarna på stationstorget uppfyller kraven på rygg och armstöd, dock står de ej i anslutning till viktiga målpunkter.

Eftersom det saknas ryggstöd på många bänkar och dubbla armstöd på alla bänkar är ingen funktionell för funktionshindrade. Därför är det av underordnad betydelse att det armstöd som finns utformats på ett speciellt sätt. För att tillgängliggöra borde man komplettera vissa av bänkarna, främst de som står närmast viktiga målpunkter, med extra armstöd och ryggstöd där det behövs. På så sätt behåller man kvaliteten av att tillåta olika typer av användning på vissa och ha mer tillgängliggjorda lösningar på andra.

De större bänkarna utgör en del av en större helhet och stämmer överens med det robusta uttrycket i Gunnar Leches park. Dessutom har de en detaljrikedom som utgör en variation. Alla har samma grova dimensioner, men tittar man

närmre har en del sittor av trä medan andra är solida stenblock, vissa bänkar har arm- och ryggstöd vända mot parken och andra mot busshållplatserna.

Diskussion

Syftet med uppsatsen var att redogöra för tillgänghetslösningar på Uppsala Resecentrum samt beskriva hur de svarar mot funktionalitet och estetik.

Jag frågade mig vilka tillgänghetslösningar som används av landskapsarkitekter idag. För att ta reda på det har jag studerat några av de lösningar som har projekterats på Resecentrum. De lösningar jag valde att presentera var hur tydligheten varit en del av arbetet på platsen, hur ledstråken utformats, hur man har använt kontrastmarkeringar, användandet av ramper och handledare samt hur bänkarna utformats.

Jag undrade också vilka estetiska värden lösningarna har och hur de fungerar för de tilltänkta brukarna. För att svara på detta har jag tagit del av kritik från HSO och gjort en analys där jag har tagit upp vilka brister och fördelar som påverkar funktionaliteten samt hur lösningarna utformats så att de passar på platsen och tillför ett estetiskt värde.

Resultatdiskussion

Flera av de fackmän jag talat med har tryckt på vikten av tydlighet genom enhetlighet och logik, därför har jag valt att presentera det allra först i min resultatdel. Jag har förstått att tydligheten är avgörande för en plats funktionalitet och gynnar alla människor såväl som platsens estetiska uttryck. Det man förstår blir både vackert och användbart är min slutsats.

När det kommer till ledytor var min upplevelse att det var väldigt svårt att känna skillnad på olika taktila plattor. Jag fick själv testa att med vit käpp känna skillnad på sinusplattor och andra markmaterial, bland annat kupolplattan, släta plattor och smågatsten. Därför tror jag att det är lättare att upptäcka en slät yta än en av kupolplattor. Det är problematiskt att olika metoder har använts, jag tycker att en mer allmänt utbredd lösning bör utvecklas som en princip. Det skulle i så fall vara fördelaktigt om man kan besluta att en viss princip ska gälla då flera kontor projekterar olika delar av en helhet.

Jag tycker också att man bör beakta den estetiska aspekten då man ska använda sinusplattor som ledstråk. Hur man passar in plattorna i det omgivande markmaterialet påverkar miljöns uttryck. Det gäller att se till att ledytan smälter in utan att för den skull vara svår att hitta. Bryts den upp av massor av andra material, brunnslock med mera blir den både svår att använda och ger ett stökigt intryck.

Även valytorna och varningsytorna bör utformas på ett enhetligt sätt. Gör man ledstråk av dubbla sinusplattor kommer det kanske att lösa sig självt, då en naturligt kvadratisk yta kan utformas av att fyra plattor byts ut mitt i ”korsningen”.

Statyn *Chain of Events* tycker jag kunde ha placerats utan en sockel, då hade den hade smält in bättre och ändå syns med sin höga höjd.

Den lösning som jag gillar allra bäst är väderskydden vid busshållplatserna. Trots att de är av glas har de fått lite kritik i fråga om funktion och min egen uppfattning är att de bidrar mycket till platsens identitet. Glasskärmarna i sig är

inget unikt och återfinns som väderskydd på var och varannan busshållplats. Som varningsmarkering brukar det dock endast vara en linje eller två. På Resecentrum har man gjort en enkel, estetisk lösning på kravet om kontrastmarkering, det är ett bra exempel på lösningar som kan komma ur de krav som tillgänglighet innebär.

När det kommer till bänkarna gillar jag deras flexibilitet, att de går att använda från båda hållen beroende på om man vill sitta vänd mot parken eller mot bussarna. Jag kan tycka att stolarna som står utställda på stationstorget ur en estetisk synvinkel ger ett tråkigt intryck. Jag har sett dem många gånger förut och kan tycka att en så pass central plats förtjänar en mer platsanpassad och speciell design.

Min tanke var från början att jag skulle ha samlat in både positiva och negativa kommentarer om lösningarna på resecentrum. Under min studie har jag dock upplevt svårigheterna med att diskutera specifika lösningar. Likt människor utan funktionshinder blev det uppenbart att funktionshindrade inte reflekterar så mycket över sin omgivning så länge den fungerar. Först när man stöter på ett problem på platsen blir man medveten om att den inte är tillgänglig. Resultatet innebär därför en majoritet av negativa kommentarer.

Det har också visat sig att det inte bara är arkitekternas idéer som resulterar i hur tillgängligt det blir, anläggandet är ett annat viktigt skede som avgör tillgängligheten eftersom skillnaden mellan tillgängligt och icke-tillgängligt är mycket liten. På resecentrum kunde detta noteras i att kantstöd satts för lågt och därmed är de inte tillräckligt höga för att kunna användas som ledstråk vilket var tanken.

Jag valde att göra en analys utifrån funktionella och estetiska aspekter. Det bör dock sägas att utformningarna och valen på Resecentrum har styrts av många fler aspekter, bland annat ekonomi, hållbarhet och skötselaserpekter.

Metoddiskussion

Under mitt arbete har jag besökt Resecentrum flera gånger och kunnat notera att det är många med funktionshinder som passerar och använder platsen. Jag bedömer därmed att det är en relevant plats att studera tillgänglighet på.

Metoderna som använts har varit informativa. Framförallt bedömer jag att gåturen var ett lämpligt sätt att få en djup och detaljerad bild av de detaljlösningar som gjorts. Turen gav mig möjlighet att på ett levande och visuellt sätt få lösningar och tankar presenterade och förklarade för mig genom att arkitekten hade möjlighet att peka och visa. På detta sätt tror jag mig ha fått en djupare förståelse för problemen jämfört med om vi hade suttit inomhus och genomfört en traditionell intervju.

Att bygga studien på att jag själv hade gått ut och inventerat på platsen hade varit en annan möjlig metod. Det innebär dock en risk att jag skulle ha missat lösningar som är mindre uppenbara samt tankarna och arbetet bakom som bidrar till förståelsen. Det är också viktigt att beakta att en människa ser olika saker beroende på vad hon har för intressen och kunskap samt vad som för dagen är tydligt utläsbart på grund av omgivande förutsättningar. Detta gäller även för gåturen med Sofia Eskilsdotter, där hon hade möjlighet att medvetet eller omedvetet styra vilka lösningar vi tittade på och därmed vad jag tagit upp i mitt arbete.

I stora projekt som genomförs under lång tid finns dessutom ibland temporära lösningar. De kan vara tänkta att bytas då byggprocessen är klar och kanske inte utgöra det slutgiltiga förslaget vilket inte är utläsbart utan förkunskap.

Angående litteraturstudien var Svenssons bok mycket användbar, dock hittade jag mycket begränsat med vetenskaplig litteratur i ämnet.

Samtalet med HSO resulterade i bra kommentarer och kritik. Det bör sägas att denna metod är ett sätt att göra bedömningen på. Jag skulle exempelvis också kunnat studera hur folk använder lösningarna genom observationer eller genomfört intervjuer med personer som testat att röra sig på Resecentrum och kunnat uttala sig om upplevelserna. En intervju skulle ha krävt att jag fått tag i personer med olika funktionsnedsättningar som ofta rör sig på Resecentrum. Jag hade dessutom behövt anpassa frågorna till respektive funktionshinder, då funktionshindrade ibland knappt har noterat alla lösningar som de berörs av själva. Det är dessutom enklast att realtera till sina egna upplevelser. Dock har min studie på grund av begränsningar i både omfattning och tid inte medgivit en sådan djupgående undersökning. Jag tror därmed att metoden var ett effektivt sätt eftersom jag vände mig till personer som redan är insatta i ämnet och medvetna om de olika lösningar som finns.

Förslag på fortsatta studier

Inom ämnet tillgänglighet finns mycket att undersöka. Min upplevelse är det är rörelsehindrade och synskadade som många lösningar vänder sig till. Eskilsdotter beskriver det som att de grupperna traditionellt har haft enklast att berätta om och påvisa vilka hinder som finns eftersom det är visuellt uppenbara problem. Människor med kognitiva funktionshinder ser ibland fullt friska ut men kan samtidigt ha svårt att kommunicera sitt handikapp menar hon och understryker att där saknas det forskning. Mer information om vilka lösningar som är viktigt för människor med kognitiva handikapp är alltså ett exempel där det finns utrymme för fortsatt forskning.

I avgränsningarna antyder jag att det uppstår mycket problem med tillgängligheten som följd av att platsen inte är helt färdigbyggd. Resecentrum har varit ett långt projekt med mycket tillfälliga lösningar. Hur landskapsarkitekter kan jobba med temporära tillgänglighetslösningar under byggskedet är ett ämne att undersöka mer.

Likaså påverkar förvaltningen tillgängligheten i stor utsträckning. Snöskottning, renhållning av ledyor med mera är sådana problem som är avgörande för att rullstolsburna och synskadade ska kunna använda utemiljön. Detta är viktiga frågor som skulle kunna ligga till grund för en egen studie.

Ytterligare ett ämne som jag kommit i kontakt med är estetiska upplevelser för synskadade och blinda. Vad kan man ha för inslag i offentliga miljöer som ger upplevelser som går att uppfatta med andra sinnen än synen? Vatten, ljud, dofter och spännande former att känna är exempel. Men hur ska utformningen fungera och var kan man använda dem?

Källförteckning

- Björklund, E. (2010). *Sakkunnigutlåtande – Tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga i Uppsala Resecentrum*. Opublicerat manuskript. Upphovsman: Handikapprörelsen i Uppsala Län (HSO Uppsala)
- Boverket (2005). *Enklare utan hinder* [Elektronisk]
http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2005/enklare_utan_hinder.pdf [2011-05-11]
- De Laval, S. (1998) *Gåtur - Metod för utvärdering*. [Elektronisk]
<http://www.arkitekturanalys.se/ULdownload/gaturmetodforutvardering.pdf> [2011-06-01]
- Diskrimineringsombudsmannens ordlista (2008) [Elektronisk]
<http://www.do.se/Fakta/Ordlista/> [2011-05-27]
- Handisam (2008) [Elektronisk]
http://handisam.se/Tpl/NormalPage____1279.aspx [2011-04-05]
- Socialstyrelsens webbplats (2011) Sökord: funktionshinder och demokrati.
<http://www.socialstyrelsen.se/Sidor/SimpleSearchPage.aspx?q=funktionshinder%20demokrati&defqe=hidden:-meta:siteseeker.archived:archived> [2011-05-01]
- Socialstyrelsens termbank (2007) [Elektronisk] Sökord: Funktionshinder, funktionsnedsättning. <http://app.socialstyrelsen.se/termbank/> [2011-05-27]
- Svensson, E (2008) *Bygg ikapp*. Stockholm: AB Svensk Byggtjänst
- Uppsala kommun (2008) *på! – Uppsala bygger och växer. Mer än någonsin i modern tid*. [Broschyr] Kommunledningskontoret: Uppsala kommun.
- Uppsala kommun (2009) *Uppsala Resecentrum 2009* [Broschyr] Uppsala: Kommunikation och IT, Uppsala kommun.
- White (2003) *Uppsala resecentrum, gestaltungsprogram*. Upphovsman: Uppsala kommun, Jernhusen, Banverket
- World Health Organization (2011) [Elektronisk]
<http://www.who.int/classifications/icf/en/> [2011-04-15]